

Fórizs Sándor

A mindig megújuló határrendészet

Bevezetés

A határrendészeti tevékenységek (korábban nagyjából a határőrizet szót alkalmaztuk ezekre a tevékenységekre) az államok megalakulásának hajnaláig nyúlnak vissza. Egyes esetekben meg is előzik azok létrejöttét, hiszen tudunk a törzsi társadalmak életéből is területek megjelöléséről és őrzéséről. Lehetséges, hogy az emberiség fejlődésével, a nagy gazdasági szövetségek, uniók létrejöttével esetenként és irányokban csökken a határrendészet jelentősége, de valószínűleg még hosszú időnek kell eltelnie végleges eltűnéséig, ha arra egyáltalán sor fog kerülni. A rendészet számtalan ága közül meglátásom szerint egyik a határrendészet, amelyik az állam politikai törekvéseinek leginkább alárendelt helyzetben van. Míg egyes területeknek, például a közlekedésrendészetnek, a bűnüldözésnek relatíve könnyebb az aktuálpolitikától távolabb tevékenykedni, nem így van ez a határrendészetnél: a politika követelményei, elvárásai azonnal megjelennek a területén, és esetleg gyökeresen új irányokat jelölnek ki a szakmai munkának. Egyik napról a másikra változhat, kit kívánunk beengedni az országba és ki az, aki holnap már nem tartozik a kedvezményezett kategóriába. Egy ország két ellentétes oldalú határviszonylatában hatalmas szélsőségek jelentkezhetnek. Ezt kívánom érzékeltetni a következő sorokban: mennyire eltérő viszonyok uralkodtak a Német Szövetségi Köztársaság nyugati és keleti oldalán.

Publikációm első részében szeretnék bemutatni egy olyan, az államhatárhoz kapcsolódó szituációt, területi problémát, melynek végleges rendezése évszázadokig húzódott két modern európai ország, Franciaország és Németország között, amelyek egyébként az Európai Unió hajtómotorjai, és mégis szinte napjainkig tartott, míg végül ellentéteikre megoldást találtak. Németország a rendészeti jellegű kihívásokra, problémákra alapvetően meg gondolt, a tudomány és a jog talaján álló válaszokat ad.¹

A publikáció második része szintén Németországgal, az NDK államhatáraival és egy keletnémet határőrszázad tevékenységével foglalkozik.

A Mundaterdő

A Felső- és az Alsó-Mundaterdő a német Pfalz tartomány és a Francia Köztársaság területén elhelyezkedő erdős vidék, mely a német–francia államhatárnál Wissembourg (német nevén

¹ FÓRIZS Sándor: *Rendészeti kihívások – németországi válaszok*. In: GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XIV. évfolyam, Pécs, 2013, 43–62.

Weissenburg in Elsass) francia kisváros közvetlen közelében fekszik, és nagyobbik része Németország területére esik.² Az erdő francia neve Forêt du Mundat, németül Mundatwald. (Publikációmban általában a helység és területnevek német írásmódját alkalmazom a felhasznált irodalomnak megfelelően.)

A körzetben a 7. században alapítottak egy Benedek-rendi kolostort. Weissenburg városa ezen kolostor mellett alakult ki. III. (Kis) Pipin frank király 760 körül egy kb. 320 négyzetkilométeres területet és több települést ajándékozott az egyháznak, melyek a francia forradalomig a rend tulajdonában maradtak. A kolostornak az uralkodó egyházi immunitást, területen kívüli jogokat biztosított. Az erdő mai nevét szakértők a 'mandátum', 'területi immunitás', 'védett, semleges terület' kifejezésekre vezetik vissza. A település 1306-tól 1697-ig szabad birodalmi város címet birtokolt. 1648-ban Franciaország annektálta Elzásszal együtt a harmincéves háborút lezáró vesztfáliai békeszerződésben.

A térség hovatarozása évszázadokon keresztül vita tárgyát képezte, és mindig az éppen aktuális békeszerződés rendelkezett felőle. Nem kívánok a késő középkorig visszatekinteni, elegendőnek tartok kétszáz évet megemlíteni. A napóleoni időköt követően 1815-ben megkötötték a második párizsi békét (1815. november 20.), ismételten rögzítették az államhatárt Franciaország és az akkor bajor területnek számító Pfalz között. Az egész terület Wieslautertől északra a Bajor Királysághoz került. Csak Wissembourg maradt francia. Ezen a szakaszon a francia–német államhatár vonala ma is változatlan, bár az azóta eltelt századokban Elzász kétszer is német terület volt.

Egy sajátosság jelentkezett a térség magántulajdoni viszonyaiban. A párizsi békének megfelelően Wissembourg, azaz egy francia város társtulajdonosa lett a bajor állammal közösen 30 négyzetkilométer erdőnek az államhatár német oldalán és a francia állammal 20 négyzetkilométeren a francia oldalon. Ez a szituáció az 1930-as években területcsere útján rendeződött, véglegesen egy 1959-es szerződéssel zárták le, melyet visszadátumoztak 1938-ra.

A történelmi események folyamán 1871-ben, a francia–porosz háborút követően – a francia vereség során – Weissenburg Németországhoz került, mint egész Elzász és fél Lotharingia, majd az első világháborút követően 1919-ben ismét Franciaországhoz, 1940-ben újra a Német Birodalomhoz, csak ezért, hogy 1945-ben ismét franciává váljon.

A vidék korábbi fontosságát mutatja, hogy az 1938–1940-es évek között a náci Németország idején épített nyugati védelmi vonal, az úgynevezett *Westwall* a német–francia államhatárral párhuzamosan szintén itt, a Felső- és Alsó-Mundaterdőben haladt. A második világháború után, 1946-ban a francia megszálló hatóságok egy 7 négyzetkilométeres területet a Felső-Mundaterdő német részéből közigazgatásilag beillesztettek a francia állam területébe. Ennek egyik célja Wissembourg város vízellátásának biztosítása volt. Jogilag ezt a lépést Koenig tábornoknak, a németországi francia megszálló hatóság vezetőjének, katonai kormányzónak „határkiigazítások”, „különböző ideiglenes változások a nyugati német határon” címmel 1949. április 23-án kiadott 212. számú rendelete biztosította. Franciaország ezzel a dokumentummal ideiglenesen átvette a területi felségjogok gyakorlását az érintett körzet fölött. Németország területi szuverenitása a Mundaterdő esetében továbbra is fennállt, de annak gyakorlására nem volt lehetősége. Az erdő egyébként teljesen lakatlan. Egy formális annektálásra, vagyis a szuverenitás tartós átadására-átvételére nem került sor, bár francia részről ezt tervezték. 1949 áprilisában az államhatár vonalát újra megjelölték, szaknyelven *redemarkációt* hajtottak végre. Ekkor az elcsatolni

² www.google.de/?gws_rd=ssl#q=Mundat+Wald (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)

szándékozott terület határán az erdőbe nyiladékokat vágtak, de végleges határvonal kijelölésre nem került sor.

1962-ben a két állam között tárgyalások folytak több vitatott határkérdés egy megállapodási csomagban történő rendezésére. Végül egy 1962. július 31-i dátumú tervezett szerződéssel a német kormány átengedte (volna) az erdőt Franciaországnak. A megkötendő egyezmény az egész területet francia felségterületté szándékozott tenni, de azt a Bundestag a Francia Nemzetgyűléssel ellentétben nem ratifikálta, így nem lépett hatályba.

1984-ben célul tűzték ki a végleges megegyezést, melynek lényege az lett, hogy a felségterületi és a polgári tulajdonjogokat megcserélik egymással. A két kormány közötti jegyzék-váltásban Franciaország egyetértett a 212. számú rendelet megsemmisítésével, ellentételezésként a Szövetségi Köztársaság elismerte a Francia Köztársaság tulajdonjogát a vitatott terület állami tulajdonként bejegyzett részeire, kivéve a történelmi emlékhely, Guttenberg vár romjait, és hozzájárult a francia tulajdon birtoknyilvántartásba történő bevezetéséhez. Franciaország ezeken túl megkapta a terület korlátlan vadászati, fakitermelési és vízgazdálkodási jogait, kivéve az erdőben található német magánterületek esetében. Mivel a francia fél a történelmi helyeket nem kapta meg, területvesztését az erdő szélén birtokátadással kompenzálták. Két, itt elhelyezkedő történelmi romterület – Guttenberg és Schlossberg – helyett Franciaország hasonló értékű, 6,72 hektáros tulajdont kapott a Mundaterdőt szegélyező területen. Összesen 679 hektár vált francia tulajdonná.

Ezt követően elhárult az akadály, hogy a három nagyhatalom, Franciaország, Nagy-Britannia és az USA hozzájárulásával a német Bundestag 1986. május 1-jén érvénytelenítse a 212. számú rendeletet. Azóta a Felső-Mundaterdő újra korlátlanul német felségterület (de alapvetően francia állami tulajdon). Az állami birtok tulajdonjogai Franciaországnak történt átadásával a német törvények szerint véglegesen lezárult a folyamat.

A megoldás, vagyis német állami tulajdon másik államnak történő átengedése, sokaknak nem tetszett, és élénk tiltakozást váltott ki. 1988-ban egy nyugdíjas ügyvéd a landai bírósághoz fordult, és keresetében kérte, hogy nevezzék ki az adott terület jogai érdekképviselőjévé (védnökévé). Érvelésében ő a Német Birodalom érdekeit védte volna az NSZK kormányával szemben. Álláspontja szerint 1949-ben, amikor az NSZK alkotmányát elfogadták, az érintett terület francia közigazgatás alatt állt, és ott a weimari birodalmi alkotmány volt érvényben, mely kizárja a jelenlegi kormány illetékességét. A bíróság első fokon elfogadta az indoklást, de határozatát a szövetségi kormány megtámadta, és a fellebbviteli szint végül az előző határozatot megsemmisítette. Ezzel a sok eseményt megért terület jogilag véglegesen Rheinland–Pfalz tartomány részévé vált.

Határőrizet az NDK határőrszázadánál³

Az NDK államhatárainak kialakulására meghatározó hatással volt a szövetséges kormányok (Szovjetunió, USA, Franciaország, Nagy-Britannia) Londonban 1944. szeptember 12-én kötött egyezményének jegyzőkönyve Németország megszállási zónáiról és Nagy-Berlin közigazgatásáról (European Advisory Commission, EAC-ülés), valamint ennek kiegészítései

³ Összefoglaló anyagok az NDK határőrségéről, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)

(1944. november 14., az első és 1945. július 26., a második EAC-kiegészítés). Az okmányokban Németországot az 1937. december 31-i államhatárai között négy megszállási zónára osztották fel, és ezeket egy-egy megszálló hatóság kapta meg. Berlint – mint különleges területet – a közigazgatási kerületei szerint osztották fel, melynél a *Birodalmi Főváros Hivatalos Közlöny* 1938. évi 13. számának adatait vették figyelembe.

Lényegében a potsdami konferencia Németország keleti demarkációs vonaláról már meghatározta a későbbi német–lengyel államhatárt, amennyiben az Odera és a Neisse folyók vonalát jelölte ki ideiglenes vonalnak addig, amíg Lengyelország nyugati államhatáráról nem döntenek. Az NDK 1950-ben, az NSZK 1970-ben ismerte el a két folyó vonalát államhatárnak államközi szerződésben.

A demarkációs és megszállási zónahatárok a későbbiekben államhatárrá változtak. Több esetben problémát okozott ezek pontatlan meghatározása. Különös szituáció alakult ki az Elbán a 472,6 és az 566,3 folyamkilométerek között. Ezen a szakaszon a londoni jegyzőkönyv nem a folyó sodorvonalát vette figyelembe, hanem a határvonalat az északi partra helyezte. 1950. május 25-én az angol kormány a felségjogok gyakorlását végérvényesen átadta az NSZK kormányának, részéről megszűnt a megszálló tevékenység. Az NDK ezt követően ragaszkodott a sodorvonal szerinti határvonal-meghatározáshoz, és egyoldalúan a folyó közepére helyezte ki úszó határjeleket, amelyeket később el kellett távolítania. Mindkét oldal kölcsönösen provokálta a másikat, és ez 1966. október 18-án az úgynevezett „Kugelbake-konfliktushoz” vezetett.

Talán nem végleges adatok szerint 1949–1989 között a berlini határon 202, az NDK nyugati határán 331, a Balti-tengeren 181 és szocialista harmadik országokban 51 keletnémet állampolgár vesztette életét határsértési kísérlet során. A halálesetekben szerepet játszott az alkalmazott aknamező és az önműködő löberendezések rendszerbe állítása. Azt is szükséges megemlíteni, hogy szolgálatban 1949–1985 között 27 keletnémet határőr halt meg.

Az állam politikai céljainak és a szomszédokhoz fűződő viszonyoknak a határrendszetre (határőrizetre) gyakorolt meghatározó vonását igen jól tükrözi a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) határőrizeti rendszere. határőrsége, német nevén az NDK Határőr Csapatai a honvédelmi miniszterhez és a fegyveres erökhöz tartozott. Tevékenységét a *Határőr csapatok szolgálati szabályzata (DV 318/0/001 der Grenztruppen)* szabályozta.

A belső német határon az NSZK és Nyugat-Berlin irányában rendkívül kényes volt a határrendészeti helyzet, megoldása az adott körülmények között sajátos eljárásokat igényelt. A katonai jellegű szervezés és határőrizeti megoldások (lényegében kötelékben végrehajtott szolgálat) különlegességnek számítanak a határőrizet történetében.

Az NDK államhatárai az alábbi hosszúságúak voltak:

- Lengyelországgal 450 km (430,9 km),
- Csehszlovákiával 460 km (450,1 km),
- az NSZK-val 1440 km (1391,1 km),
- Nyugat-Berlinnel 160 km (a városban 43,7 km, a város körül 112,7 km),
- ehhez kapcsolódóan a határőrség tevékenykedett még a Balti-tengeren 12 tengeri mérföld, kb. 22 kilométer mélységig, 310 km hosszúságban. (322,9 km).

A zárójelben szereplő számok a keletnémet határőrség parancsnokságának kiadványából származnak,⁴ és reálisabbnak tűnnek a megelőzően megadott nyugati nyilvántartásnál.⁵ Az NDK-s adatok szerint az ország államhatárainak hossza 2756,8 kilométer volt.

A szolgálati szabályzat megfogalmazása szerint a határbiztosítás:⁶ „Az államhatár őrizete az NDK honvédelmi rendszabályai része. Arra irányul, hogy minden körülmények között biztosítsa az államhatár sérthetetlenségét...

A határőrizet magában foglalja

- a) Az államhatár őrizetét az NSZK és Nyugat-Berlin viszonylatában.
- b) Az államhatár őrizetét a csehszlovák Szocialista Köztársaság és a Lengyel Népköztársaság viszonylatában.”

Szakmailag érdekes, hogy a keletnémet határőrség a nyugati és berlini szakaszon folytatott határőrizeti tevékenységet *Grenzsicherung* (kb. határbiztosítás), míg a csehszlovák és lengyel viszonylatban *Grenzüberwachung* (kb. határfelügyelet) fogalommal jelölte. Ténylegesen, módszertanilag is meghatározóan eltért egymástól a két irány határőrizete.

Egy keletnémet határőrszázad helyzetét kívánom röviden ismertetni. A magyar határ vadász századokkal Kovács Gábor foglalkozott PhD-értekezésében.⁷ Érdekes lehet az olvasó számára az összehasonlítás.

A század zászlóalji alárendeltségben, az pedig ezredkötelékben tevékenykedett. Közvetlenül a német–német államhatáron határőrszázadok dolgoztak az első vonalban. Elhelyezésük háromszintes típuslaktanyákban történt. A század négy szakaszból, mindegyik két rajból (fél szakaszból) állt a hozzájuk tartozó szakasz- és rajparancsnokokkal és azok helyetteseivel. A század a nap 24 órájában őrizte az államhatárt. A határőrizetnek három módja létezett:

- a normál határőrizet számított az általános tevékenységnek,
- megerősített határőrizetet hajtottak végre a határszakaszon úgymond „ellenséges” aktivitás, értsd határsértési kísérlet esetén vagy ha ennek valószínű bekövetkezésével számoltak, esetleg szélsőséges időjárási körülmények között, amikor az alkalmazott élőerő sűrűségét növelni kellett,
- harcszerű határőrizet végrehajtására készültek nemzetközi feszültség, erőszakos cselekmények bekövetkezése vagy háború esetén.

A század őrzésére bízott határszakaszt, amely általában 17-20 kilométer hosszú volt, négy részre osztották, és azokat egy-egy szakasz biztosította egymást követő három váltásban (korai, késői, éjszakai). Napi nyolcórás szolgálatot teljesítettek, melyet probléma esetén tizenkét órára növeltek. Az a részleg, amelyik korai szolgálatot kapott, másnap késői, majd harmadnap éjszakai váltásba lett beosztva. A kivonulás, szolgálatba lépés mindig feladatszabással kezdődött, és a bevonulást követően jelentéssel zárult. A magyar határőrség tevékenységi

⁴ Az NDK határőrcsapatok parancsnoksága, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-3.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)

⁵ Adatok az NDK államhatáráról, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)

⁶ Határbiztosítás, www.grenzkommando.de/grenzsicherung-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)

⁷ Kovács Gábor: *A határőrségi csapaterő határrendészeti alkalmazásának szükségessége, elvei, módszerei és lehetőségei*. Megjelenés/fokozatszerzés éve: 2001.

elveit párhuzamba lehet állítani ezzel a megoldással.⁸ A járőrök legalább kétfősek voltak, gépkarabéllyal és világítópisztollyal felszerelve. A századparancsnok (százados vagy őrnagy rendfokozatú) kötelezve volt a szolgálat szervezésénél, hogy azonos személyi összetételű járőröket két egymást követő nap azonos szolgálati irányba ne szervezzen. Az állomány megbízhatóságát havonta egy alkalommal háromfős bizottság útján értékelni kellett. A megítélést a századparancsnok politikai helyettese vezette az ezredtől, egy törzstiszt és egy szervezési tiszt segítségével. Az állományt a havi értékelésnél szakzsargonral „vércsoportoknak” nevezett kategóriákba (A/B/C/D) sorolták. Az „A” betű jelentése: „korlátlan bevethetőség egészen az államhatár vonaláig”. A járőröket, a szolgálatban lévő határőr felderítőket és a riadócsoportokat a rajparancsnok felügyelte kiépített vezetési pontjáról. Az ellenőrzést esetenként tiszti járőrök is erősítették. Az összeköttetést kiépített vezetékes híradó (telefon-) rendszer, valamint rádiókészülékek biztosították. A századnál és a magasabb kötelékeknél huszonnégy órás ügyeletes tiszti szolgálatok működtek. A szolgálati rendszer részei voltak az államhatár mentén elhelyezett vasbeton tornyok, földi figyelőpontok és a köztük cirkáló mozgó járőrök. A század épületében és a terepszakaszok vezetési pontjain négyfős riadócsoportok öt- és kétperces készségben tevékenykedtek határesemény esetén. Határsértés vagy határincidens bekövetkezésekor az ezredparancsnok köteles volt átvenni az irányítást.

Maga a század a határvonaltól számított öt kilométeres mélységig működött, ez számított határterületnek. A járőröket leginkább az 500 méteres úgynevezett „védelmi sávban” alkalmazták, kivéve a felderítőket. Az 1970-es évek kezdetétől különlegesen kiképzett és megbízható hivatásos tiszteket és altiszteket (később általában zászlósokat) foglalkoztattak a sorállomány mellett a terület teljes mélységéig. A felderítő gyakran helyből származott, jó kapcsolatai voltak az ott élő lakossággal, és kitűnően ismerte a terepet. 1983/84-től kezdve egy század egy 16 fős felderítő szakasszal rendelkezett. Ők szervezetileg közvetlenül a századparancsnokhoz kapcsolódtak. Ellátás szempontjából is nagy volt az önállóságuk, a rájuk írt kutyát, gépkocsit, fegyvert a szolgálatot követően hazavitték.

Az 1980-as évek közepétől az NSZK határán egy ezred 130-160, egy zászlóalj 65-80, egy század 17-20 kilométer határszakaszt őrzött. A zászlóaljhoz 400, az ezredhez 1400 fő (köztük 180 polgári dolgozó) tartozott.

A határőrizet különleges körülményeit biztosították az államhatáron létrehozott műszaki építmények⁹ az NSZK-viszonylatban. Nagy vonalakban ezek a következők voltak:

- Az államhatár megjelölése határjelekkel.
- Figyelmeztető táblák, hogy államhatárral állunk szemben.
- 1,8 méter magas határoszlopok fekete-vörös-arany csíkozással és az NDK alumíniumból készült címerével az államhatártól 4-5 méterrel beljebb.
- Külső, 3,2 méter magas acélhálós kerítés, melyet 1970 és 1984 között mozgásérzékelővel láttak el, valamint átjárók a kerítésen.
- Gépjárműakadályok, 1,5 méter mély árkok, illetve úgynevezett „spanyol lovasok”.
- Hat méter széles nyomsvá, melyet naponta legalább egyszer, napfelkelte után ellenőrizni kellett.
- Két méter széles betonlapokkal fedett manőverút.

⁸ Kovács Gábor: A határrendészetben ható néhány általános elv fejlődése és változása „Schengen” után. *Magyar Rendészet*, 8:(1-2.) 131-144. (2008).

⁹ KUI László (2016): A magyar határőrizet technikai támogatásának aktuális helyzete. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1. szám (online), 118.

- Egyes irányokban lámpasor, úgynevezett fényzár.
- Képzett vezetékes híradórendszer telefonos járőrrelakozókkal.
- Kör alakú beton figyelőtornyok fényszórával.
- Beton vezetési pontok.
- Földi figyelőbunkerek.
- Kutyakifutók a különösen veszélyes irányokban.
- Az ország mélységében az előző kerítéstől 500–2000 m-re, a terepadottságtól függően módosított védőkerítés elektronikus és akusztikus riasztási rendszerrel és a kettes számú nyomással.
- Egyes irányokban – általában a lakott települések közelében – az előző kerítéssel párhuzamosan beton zárókerítés, figyelőnyílásokkal a nyomásra és a jelzőkerítésre.
- Mélységben az államhatártól öt kilométerre a népi rendőrség képzett ellenőrző pontjai az országutakon.

A határőrszázad

A bemutatást az 1985-ös állománytábla alapján végezzük. A pontos megnevezés: az NDK határőrszázadainak határőr százada.

Tagozódása:

- századparancsnok,
- századparancsnok határőrizeti helyettese,
- századparancsnok politikai helyettese,
- három fő határőr felderítő,
- négy határőr szakasz,
- egy tiszthelyettes irányításával anyagi-biztosítási csoport, benne konyha, gépjármű-technika, híradó részleg.

Személyi állomány:

- 7 tisztt,
- 10 zászlós,
- 13 tiszthelyettes,
- 68 sorkatona,
- 7 polgári alkalmazott.

Fegyverzet:

- 8 kézi páncéltörő fegyver, RPG-7,
- 8 IMG Kalasnyikov gépkarabély,
- 97 AK-47 gépkarabély,
- 17 Makarov pisztoly.

Gépjárműtechnika:

- 5 tehergépkocsi,
- 5 terepjáró,
- 14 motorkerékpár, MZ ETZ-250,
- 12 kerékpár.

Záró gondolatok

Amíg az államok érdekei eltérhetnek egymástól, addig az államhatárainkon is jelentkezhetnek problémák. Ezek súlyossága, jelentősége nyilvánvalóan leképezi az érdekellentétek mértékét. A rendészeti szervek reagálása, annak hatékonysága, eredményessége és gyorsasága több tényező együttes hatásától függ. Az első helyre tenném a politika határozottságát és egyértelmű követelményeit. A második helyre az adott szervezet felkészültségét, felszereltségét, kiképzettségét helyezem.

Irodalomjegyzék

- BAUMANN, Ansbert: *Ein deutsch–französischer Grenzfall – Der Mundatwald bei Weißenburg*. In: *Mitteilungen des Historischen Vereins der Pfalz*. Band 107, 2009, S. 433 ff.
- DÜNISCH, H.: *Der Mundatwald. Zur Bereinigung letzter Kriegsfolgenprobleme zwischen Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main, 1989.
- KOVÁCS Gábor: *A határőrségi csapaterő határrendészeti alkalmazásának szükségessége, elvei, módszerei és lehetőségei*. Megjelenés/fokozatszerzés éve: 2001.
- KOVÁCS Gábor: A határrendészetben ható néhány általános elv fejlődése és változása „Schengen” után. *Magyar Rendészet*, 8:(1–2.) 131–144. (2008)
- KUI László (2016): A magyar határőrizet technikai támogatásának aktuális helyzete. Budapest *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1. szám (online), 118.
- VARGA János: *A határrendészeti kutatások új kihívásai*. In: GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs, 2011, 195–204. (*Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 12.)
- VARGA János: A nemzeti biztonsági stratégia és a határőrizet. *Főiskolai Figyelő*, 1999/2., 27–37.
- VARGA János: *Ideiglenes tevékenységi formák és kötelek alkalmazásának jelentősége az államhatár őrzésében, a vezetésükre való felkészítés helyzete és feladatai*. Egyetemi doktori értekezés. ZMKÁ Tudományok Könyvtár, 1992.
- VARGA János: *A totális határforgalom-ellenőrzéstől a szelektív és differenciált ellenőrzésig: az 1980-as és 1990-es évek világpolitikai és társadalmi változásai, hatásuk a határforgalom-ellenőrzésére*. In: DEÁK József – GAÁL Gyula – SALLAI János: *A toll sokszor erősebb, mint a kard. Rendészettudományi tanulmányok Prof. Dr. Főríz Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft., 2016, 226–238.
- VARGA János: *Rendészeti kihívások – németországi válaszok*. In: GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*, Pécs, 2013, 43–62. (*Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, XIV. évfolyam)
- Mundaterdő, www.google.de/?gws_rd=ssl#q=Mundat+Wald (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)
- Az NDK határőrcsapatok parancsnoksága, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-3.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)
- Adatok az NDK államhatáráról, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)
- Határbiztosítás, www.grenzkommando.de/grenzsicherung-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)
- Összefoglaló anyagok az NDK határőrségéről, www.grenzkommando.de/die-grenzen-der-ddr-1.html (a letöltés ideje: 2016. 11. 27.)